

Cyberbullying and Other Forms of Risky Behaviour on the Internet by Czech Children

KOPECKÝ, K., SZOTKOWSKI, R.

Centre for the Prevention of Risky Virtual Communication, Faculty of Education, Palacky University Olomouc, Czech Republic

Citation: Kopecký, K., Szotkowski, R. (2015). Kyberšikana a další formy rizikového chování českých dětí v prostředí internetu. *Adiktologie*, 15(3), 226–233.

BACKGROUND: The paper focuses on the results of a research study looking into Czech children's risky behaviour on the Internet (Danger of Internet Communication 5). The research was conducted by the Centre for the Prevention of Risky Virtual Communication, Faculty of Education, Palacky University Olomouc in cooperation with the companies Seznam.cz and Google Inc. The research was focused on selected topics connected with online risky behaviour, such as cyberbullying, sexting, cybergrooming, the sharing of personal information, and the dangers of the use of webcams. **AIMS:** The research focused on the incidence of Czech children's risky behaviour linked to information and communication technology (especially the Internet). In descriptive terms, it was aimed at ascertaining the number of victims and attackers involved in the various forms of cyberbullying. The research further sought to establish whether children communicate with strangers on the Internet, whether they have been asked for a personal meeting, and whether they are willing to meet a virtual friend or friends in the real world, which is closely related to a phenomenon called cybergrooming. Another goal was to

determine the form of the public sharing of intimate material on the internet and identify what motivates teenagers and adolescents to this behaviour, i.e. sexting. We also wanted to find how many of the children under survey considered sexting risky. **DESIGN AND MEASUREMENTS:** The research was (with regard to the expected number of respondents) quantitatively oriented. The exploratory method was chosen as the basic research method, involving the questionnaire technique. **PARTICIPANTS:** The study population consisted of young users of the Internet and mobile phones – primary and secondary school students from the entire Czech Republic. The age of the respondents was limited to 11–17 years. A total of 28,232 respondents participated in the research. **RESULTS:** Cyberbullying, sexting, and risky online dating, especially on social media sites such as Facebook and ASK.fm, appear widespread among Czech primary and secondary school-children. **CONCLUSIONS:** The results of this research project can be used to eliminate (or reduce the prevalence of) risky online communication practices. Effective prevention seems to be the measure of the greatest importance.

KEY WORDS: CYBERBULLYING – SEXTING – CYBERGROOMING – CHILDREN – RESEARCH

Submitted: 30 / JUNE / 2015

Accepted: 5 / OCTOBER / 2015

Address for correspondence: Kamil Kopecký, PhD. / kamil.kopecky@upol.cz / Centre for the Prevention of Risky Virtual Communication, Faculty of Education, Palacky University, Žižkovo nám. 5, 771 40 Olomouc, Czech Republic

Kyberšikana a další formy rizikového chování českých dětí v prostředí internetu

KOPECKÝ, K., SZOTKOWSKI, R.

Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, Pedagogická fakulta UP Olomouc

Citace: Kopecký, K., Szotkowski, R. (2015). Kyberšikana a další formy rizikového chování českých dětí v prostředí internetu. *Adiktologie*, 15(3), 226–233.

VÝCHODISKA: Text příspěvku je zaměřen na výsledky výzkumu rizikového chování českých dětí v prostředí internetu (Nebezpečí internetové komunikace V). Výzkum realizovalo Centrum prevence rizikové virtuální komunikace (PRVoK) Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci ve spolupráci s firmami Seznam.cz a Google ČR. Výzkum se orientoval na několik témat spojených s rizikovým chováním v prostředí internetu – na kyberšikanu, sexting, kybergrooming, sdílení osobních údajů v prostředí internetu, rizika webkamer a další související fenomény. **CÍLE:** Výzkum zaměřený na výskyt rizikového chování u českých dětí, které je spojeno s informačními a komunikačními technologiemi (zejména internetem), si v deskriptivní rovině kladl za cíl zjistit množství obětí i útočníků zapojených do jednotlivých projevů kyberšikany. Dále bylo úkolem výzkumu zjistit, zda děti komunikují s neznámými lidmi na internetu, zdali jimi byly požádány o osobní schůzku a zdali jsou ochotny setkat se s virtuálním kamarádem či známým v reálném světě, což úzce souvisí s jevem zvaným kybergrooming. Cílem bylo rovněž zjistit formy veřejného sdílení intimních materiálů v prostředí inter-

netu a odhalit motivaci pubescentů a adolescentů k tomuto chování, tedy k sextingu. Také nás zajímalo, kolik dotázaných dětí považuje sexting za rizikový a riskantní. **METODY:** Vlastní výzkum byl s ohledem na zamýšlené množství respondentů orientován kvantitativně. Výchozí výzkumná metoda byla zvolena metoda explorativní (explorační), v jejímž rámci byl jako technika vybrán dotazník. **SOUBOR:** Základní soubor tvořili uživatelé služeb internetu a mobilních telefonů z řad žáků základních a středních škol v celé České republice. Vzhledem ke zkoumané problematice byl věk respondentů omezen 11–17 lety. Celkový počet respondentů ve výzkumu čítal 28 232. **VÝSLEDKY:** V prostředí základních a středních škol jsou kyberšikana, sexting, rizikové seznamování českých dětí v prostředí internetu a další související jevy poměrně hojně rozšířeny. **ZÁVĚRY:** V souvislosti s výsledky výzkumu by měly být učiněny kroky k eliminaci nebezpečných komunikačních jevů realizovaných v prostředí informačních a komunikačních technologií. Za nejdůležitější opatření považujeme účinnou prevenci.

KLÍČOVÁ SLOVA: KYBERŠIKANA – SEXTING – KYBERGROOMING – DĚTI – VÝZKUM

Došlo do redakce: 30 / ČERVEN / 2015

Přijato k tisku: 15 / ŘÍJEN / 2015

Korespondenční adresa: Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D. / kamil.kopecky@upol.cz / Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, Pedagogická fakulta UP, Žižkovo nám. 5, 771 40 Olomouc

● 1 ÚVOD

Prvotní oblastí, na kterou byl náš výzkum zaměřen, byla kyberšikana. Kyberšikanu lze definovat jako záměrnou, opakující se a zraňující činnost využívající počítač, mobilní telefon a jiné elektronické přístroje (Hinduja & Patchin, 2008), případně jako formu agrese, jež je realizovaná vůči jednotlivci či skupině s použitím informačních a komunikačních technologií a která probíhá opakovaně (Belsey, 2004; Kopecký, Szotkowski, & Krejčí, 2012; Smith et al., 2008).

Výzkumy kyberšikany probíhají v posledních letech velmi intenzivně v řadě zemí z celého světa. Výzkumníci z USA (Brown, Demaray & Secord, 2014) např. upozorňují, že u kyberšikany nezáleží na rozdílech v pohlaví (dívky nejsou častěji obětmi kyberšikany než chlapci). Další výzkumníci z Kanady (Beran & Li, 2007) upozorňují na propojení kyberšikany a tradiční šikany, přičemž jejich výzkum odhaluje, že 1/3 obětí kyberšikany byla současně obětmi tradiční školní šikany. Další výzkumníci z USA upozorňují na fenomén přepínání rolí, kdy se oběť šikany či kyberšikany stává agresorem (Ybarra & Mitchell, 2004).

Zajímavá studie realizovaná na vzorku 10 008 osob ve věku 13–22 let z Velké Británie, USA a Austrálie (Ditch The Label, 2013) upozorňuje na to, že 7 z 10 dětí se stalo obětmi kyberšikany, přičemž 20 % zažívá kyberšikanu denně. Podle této studie jsou pro kyberšikanu nejčastěji využívány sociální sítě Facebook, Ask.FM a Twitter.

Riebel, Jäger a Fisher (Riebel, Jäger, & Fischer, 2009) z Německa potvrzují, že se také u německých dětí objevuje kyberšikana. Podle nich kyberšikanu prožilo 5,4 % dětí (a to opakovaně), občasné incidenty spojené s jednotlivými projevy kyberšikany potvrdilo 14,1 % respondentů.

V roce 2012 proběhl v Evropě výzkum závislostního chování dětí, který se věnoval také kyberšikaně (Tsitsika, Janikian, Mavromati, Tzavela & Consortium, 2012). Zkušenosti s kyberšikanou potvrdilo 21,9 % vzorku více než 13 000 dětí ze 7 evropských zemí – Německa, Nizozemí, Polska, Rumunska, Španělska, Řecka a Islandu.

Další výzkumníci (Čechová & Hlistová, 2009; Kováčová, 2012) také upozorňují na nárůst počtu obětí kyberšikany na Slovensku (až 38,7 % dětí). Přehledné srovnání výzkumů kyberšikany v Evropě nabízí Hollá (Hollá, 2013), která srovnává výzkumy kyberšikany prováděné v Německu, Španělsku, Velké Británii, Irsku a Slovenské republice. Výzkum prováděný ve Španělsku (Ortega, Calmaestra & Mechrán, 2008) na vzorku 1661 respondentů ve věku 12–17 let například přinesl následující výsledky: 4,2 % respondentů se stalo obětmi kyberšikany prostřednictvím mobilních telefonů, 7,5 % prostřednictvím internetu.

Kyberšikana bývá často propojena s klasickými fyzickými a psychickými formami školní šikany, je vlastně jejich rozšířením a pokračováním.

V praxi si můžeme kyberšikanu představit jako kombinaci tří základních složek (Kopecký, Szotkowski & Krejčí, 2014a):

1/ Použitá forma psychické šikany (např. dehonestování, pomlouvání, provokování, vyhrožování, zastrasování, vydírání...)

2/ Forma šikanujícího obsahu (např. text, audiozáznam, videozáznam, grafický záznam atd.)

3/ Nástroje šíření kyberšikany (sociální sítě, diskusní fóra, instant messenger, cloudová úložiště¹, LMS², mobilní telefony atd.)

Kombinací těchto tří složek pak vzniká konkrétní forma kyberšikany, např. ponižování dítěte s použitím fotografie v prostředí sociálních sítí, vydírání dítěte v prostředí chatu s využitím jeho intimní fotografie apod.

V rámci našeho výzkumu rizikového chování českých dětí *Nebezpečí internetové komunikace III–V* (cyklus 2011–2013, Univerzita Palackého v Olomouci) bylo monitorováno 9 základních forem útoků, které jsou v populaci dětí v ČR nejrozšířenější (Kopecký et al., 2014a).

Formy útoku v rámci kyberšikany:

- a/ verbální útoky v kyberprostoru – ubližování formou ponižování, urážení, zesměšňování, ztrapňování dítěte,
- b/ vyhrožování a zastrasování dítěte,
- c/ vydírání dítěte,
- d/ krádež identity,
- e/ průnik na účet,
- f/ obtěžování prozváněním,
- g/ ponižování, ztrapňování realizované šířením fotografie,
- h/ ponižování, ztrapňování realizované šířením audia,
- i/ ponižování, ztrapňování realizované šířením videa.

Výzkum rizikového chování českých dětí dále monitoroval ochotu dotázaných dětí komunikovat s neznámými lidmi s neověřenou identitou v prostředí internetu a jejich reakce na pozvání k osobní schůzce s neznámým člověkem. Tato oblast zájmu nám totiž byla východiskem pro jev zvaný kybergrooming, pro nějž je příznačné, že si útočník v prostředí internetu vyhlédne svou oběť, snaží se s ní navázat kontakt, posléze ji zmanipuluje a přiměje k osobnímu setkání.

Kybergrooming (child grooming) je jedním z nejnebezpečnějších fenoménů současnosti. Označuje chování uživatelů internetu, které má ve vyhlédnuté oběti vyvolat falešnou důvěru a přimět ji k osobnímu setkání. Jinými slovy bychom také mohli říci, že jde o psychickou manipulaci realizovanou prostřednictvím internetu, mobilních telefonů a dalších souvisejících technologií, jejímž cílem je vždy osobní schůzka s obětí (Kopecký et al., 2012, 2014a).

1/ Cloudové úložiště – úložiště dat umístěné mimo počítač v prostředí internetu či intranetu, které umožňuje přístup k souborům z libovolného místa

2/ LMS (learning management systems) – systémy pro řízení vzdělávání

Jedna z prvních studií věnovaných kybergroomingu (O'Connell, 2003) byla realizována ve Velké Británii a zaměřovala se na podrobný popis jednotlivých etap kybergroomingu a na strategie boje proti kybergroomingu. Autorka studie Rachel O'Connellová rozdělila kybergrooming do několika fází, kterými běžný útok prochází – a to na fázi kontaktování/výběru oběti, fázi formování přátelství, fázi formování vztahu, fázi posouzení rizik, fázi exkluzivity, sexuální fázi a fázi samotného útoku.

Výsledkem setkání s útočníkem bývá nejčastěji sexuální zneužití oběti či její opakované zneužívání, dále může být oběť fyzicky napadena a mučena, nucena k dětské prostituci anebo též k výrobě dětské pornografie (Berson, 2003; Kopecký et al., 2014a).

Je však třeba upozornit na fakt, že ne každá komunikace s neznámým člověkem v prostředí internetu musí být pro dítě nutně nebezpečná a bude směřovat k jeho sexuálnímu zneužití! Bohužel se i v České republice objevují případy sexuálních útoků na děti, ve kterých docházelo ke kybergroomingu, např. případ skautských vedoucích „Piškot/Meluzín“, ve kterém došlo k sexuálnímu zneužití 39 dětí (Kopecký et al., 2014a).

Poslední oblastí námi provedeného výzkumu, kterou zmíníme v příspěvku, byl sexting. Sexting představuje pořizování a elektronické rozesílání sexuálně laděných textových zpráv, vlastních fotografií či videí. Jedná se o poměrně nový (první zaznamenané případy sahají do období roku 2005) a rychle se rozmáhající fenomén (Kopecký & Kožíšek, 2015; Kopecký, 2012; Sadhu, 2012; Walrave et al., 2015; Walrave, Heirman & Hallam, 2014).

Výzkumy sextingu probíhají od roku 2009 v celé řadě zemí – v USA, Velké Británii, Austrálii, Kanadě, Číně (Jolicœur & Zedlewski, 2010) a také v České a Slovenské republice (Kopecký, Sztokowski & Krejčí, 2014b).

Zajímavé výsledky o prevalenci sextingu mezi mladými uživateli internetu a mobilních telefonů poskytuje např. výzkum realizovaný v rámci amerického projektu The National Campaign to Prevent Teen and Unplanned Pregnancy (*Sex and Tech: Results from a Survey of Teens and Young Adults*, 2008). V rámci tohoto výzkumu realizovaném na vzorku 653 teenagerů ve věku 13–19 let (a 627 dospělých ve věku 20–26 let) bylo prokázáno, že 38 % z nich odeslalo sexuálně laděné zprávy jiným lidem, 19 % nezletilých dále odeslalo své vlastní obnažené fotografie jiným osobám. U dospělých ve věku 20–26 již sexuálně sugestivní sextingové zprávy odeslalo 58 % respondentů, přičemž vlastní obnaženou fotografii odeslalo 32 % z nich. Zajímavé je rovněž sledovat důvody, proč je sexting mladistvými uživateli realizován – 71 % dívek a 67 % chlapců odesílá sexuálně laděný obsah své partnerce či partnerovi, sexting se tak stává součástí jejich intimního vztahu. 21 % dívek a 39 % chlapců odeslalo intimní fotografie osobě, se kterou si naplánovali

schůzku (*Sex and Tech: Results from a Survey of Teens and Young Adults*, 2008).

Výzkum EU Kids Online probíhající rovněž na Slovensku (Tomková, 2010) stanovuje míru sextingu v populaci slovenských teenagerů v intervalu 4,6–9,6 % (4,6 % respondentů potvrzuje, že publikovali fotografie, na kterých jsou ve spodním prádle či zcela obnaženi). Výsledky tohoto zjištění porovnáme s výsledky našeho výzkumu.

Výzkumy prováděné v posledních letech v USA (Ybarra & Mitchell, 2014) rovněž prokazují, že přibližně 7 procent mladých Američanů ve věku 13 až 18 let odesílá své vlastní intimní materiály svým vrstevníkům. Autorky rovněž upozorňují, že je sexting znakem sexuálního vývoje a objevování, není to tedy problém primárně způsobený moderními technologiemi.

● 2 METODY VÝZKUMU

Výzkum *Nebezpečí elektronické komunikace* V představoval v pořadí již pátý celorepublikový výzkum, který byl realizován v rámci projektu E-Bezpečí (garantován odborným pracovištěm Centra prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci) ve spolupráci se společnostmi Seznam.cz a Google ČR.

Obdobně jako v minulých letech (2009–2013), kdy jsme realizovali podobné výzkumy, sestával základní soubor z uživatelů služeb internetu a mobilních telefonů z řad žáků základních a středních škol v celé České republice. Vzhledem ke zkoumané problematice byl věk respondentů omezen 11–17 lety, přičemž jsme toto údobí dále rozdělili do dvou věkových kategorií: 11–14 let, 15–17 let. Celkový počet respondentů ve výzkumu *Nebezpečí elektronické komunikace* V čítal 28 232.

Výzkumný vzorek sestával v 53,24 % případů z dívek a 46,76 % případů z chlapců. 55,54 % respondentů bylo ve věku 11 až 14 let a 44,46 % ve věku 15 až 17 let. Zastoupeny byly všechny kraje České republiky.

Pro zvýšení reprezentativnosti výzkumného vzorku jsme se snažili získat proporcionální počty respondentů tak, aby odpovídaly demografickému rozložení jednotlivých krajů.

Pro výběr prvků do výzkumného vzorku jsme tedy zvolili kontrolovaný výběr (proporcionální stratifikovaný výběr), u něhož je počet respondentů vybíraných do pomyslných podskupin (v našem případě krajů) proporcionální počtu respondentů v základním souboru.

Vlastní výzkum byl s ohledem na zamýšlené množství respondentů orientován kvantitativně a jako výchozí výzkumná metoda byla zvolena metoda dotazníková. Výzkumný nástroj, u kterého byly již v minulosti ověřeny jeho vlastnosti (validita, reliabilita), obsahoval celkem 71 položek (40 dichotomických, 2 polytomické, 22 s více možnými odpověďmi a 7 otevřených), jež vznikly na základě teoretických poznatků a byly sestaveny takovým způsobem, aby reflektovaly stanovené cíle a vzniklé problémy.

Dotazník byl respondentům distribuován elektronicky (on-line) prostřednictvím dotazníkového systému E-Bezpečí, který disponuje e-mailovými adresami 8 900 škol, školských zařízení, spolků zaměřených na děti a mládež a jiných institucí v celé České republice. Souběžně byl dotazník distribuován prostřednictvím sociálních sítí Lidé.cz a Spolužáci.cz.

Soupis adres pořídili členové týmu E-Bezpečí v letech 2009–2013 z veřejně dostupných zdrojů, a to z důvodu realizace předchozích výzkumných šetření. Anonymní dotazník, jenž automaticky ověřoval, odkud byl odeslán (IP adresa, regionální příslušnost, monitoring chování respondentů za využití nástroje Google Analytics atd.), nabízel možnost uvedení e-mailové adresy školy, přes kterou mohli být její zástupci v kontaktu s výzkumným týmem – některé školy zapojené do výzkumného šetření například požádaly o izolaci svých dat a jejich následné zpracování. Část dat byla získána přímým terénním sběrem v rámci vzdělávacích akcí projektu E-Bezpečí.

Příprava výzkumu byla zahájena 1. 9. 2013, sběr dat probíhal od 1. 1. 2014 do 31. 4. 2014. Jejich vyhodnocení bylo realizováno v průběhu května roku 2014.

Naměřená data byla převážně na nominální a ordinální úrovni, čemuž odpovídalo i jejich následné zpracování, použité numerické operace a statistika.

Výhodou elektronické verze výzkumného nástroje (dotazníku) byla automatizace sběru dat do příslušných tabulek. Následně bylo provedeno jejich třídění, zpracování a vyhodnocení.

V následujících částech se zaměříme na stručné, deskriptivní výsledky v klíčových výzkumných oblastech.

● 3 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Podle výsledků aktuálního výzkumu *Nebezpečí internetové komunikace V* (etapa 2013–2014) jsou nejčastější a nejrozšířenější formou kyberšikany **verbální útoky**, které potvrzuje 34,33 % dětí. Na dalších místech se objevuje **průnik na účet** (34,8 %), ve kterém se neznámému útočnickovi podaří proniknout na účet dítěte (e-mail, účet na sociální síti, účet v online hře). 13,7 % dětí zažilo **ponižování a ztrapňování šířením fotografie**, více než 11 % dětí rovněž potvrzuje, že se stalo obětmi **krádeže identity** (neznámý útočník pod identitou dítěte útočil na ostatní uživatele, poškozoval dítěti pověst atd.). Velmi nebezpečnou formu kyberšikany představuje také **vydírání**, které potvrdilo 7,91 % oslovených dětí.

V následující *tabulce 1* lze sledovat, jak se mění prevalence jednotlivých forem kyberšikany v populaci dětí v průběhu posledních 3 let. Sloupec 2013 představuje aktuální stav výskytu jednotlivých forem dle aktuálního měření v rámci výzkumu *Nebezpečí internetové komunikace V*.

Nejčastější prostředí, ve kterém aktuálně útoky na děti probíhají, představují sociální sítě. Útok v prostředí sociální sítě (mnohdy Facebook a Ask.fm) potvrzuje více než 44 % obětí. Na dalších místech se objevují útoky prostřednictvím SMS (většinou anonymních), případně útoky spojené s instant messengery a VoIP (Skype).

Sumarizujeme-li výše uvedené výsledky, dospějeme k závěru, že se obětí některé z uvedených forem kyberšikany v roce 2013 stalo více než 45 % českých dětí.

Z dalších výsledků námi provedeného výzkumu vyplývá, že české děti v prostředí internetu běžně komunikují s lidmi, které neznají z reálného světa (více než 54,3 % dětí

Tabulka 1 / Table 1

Vývoj kyberšikany v populaci českých dětí

The development of cyberbullying in the Czech children population

	2013		2012		2011	
Verbální útoky	N=9455	34,33 %	N=7146	33,44 %	N=3381	31,60 %
Obtěžování prozváněním	N=6162	26,36 %	N=5146	24,08 %	N=2507	23,43 %
Vyhrožování a ztrašování	N=3380	17,84 %	N=3714	17,38 %	N=1699	15,88 %
Krádež identity	N=2755	11,82 %	N=2156	10,09 %	N=910	8,51 %
Vydírání	N=1879	7,91 %	N=1566	7,33 %	N=729	6,82 %
Ponižování, ztrapňování šířením fotografie	N=2982	13,70 %	N=2318	10,85 %	N=1318	12,32 %
Ponižování, ztrapňování šířením videa	N=1505	6,54 %	N=1192	5,58 %	N=680	6,36 %
Ponižování, ztrapňování šířením audia	N=738	3,89 %	N=788	3,69 %	N=476	4,45 %
Průnik na účet	N=8113	34,80 %	N=6963	32,58 %	N=3390	31,68 %
		<i>n>27000</i>		<i>n>21000</i>		<i>n>10000</i>

Zdroj: Univerzita Palackého v Olomouci, Centrum prevence rizikové virtuální komunikace (2011–2014)

Source: Centre for the Prevention of Risky Virtual Communication, Faculty of Education, Palacky University Olomouc (2011–2014)

ve věku 11–17 let). Více než 26 % dětí pak bylo neznámými uživateli internetu požádáno, aby jejich komunikace zůstala utajena, aby o ní dítě neřeklo nikomu jinému (kamarádovi, rodiči, učitelé apod.). Děti zároveň připouštějí, že pokud by je internetový kamarád požádal o schůzku v reálném světě, více než 40 % by na schůzku šlo.

Více než 43 % oslovených dětí ze všech regionů ČR rovněž potvrdilo, že byly na schůzku skutečně pozvány. Více než 54 % oslovených dětí pak na schůzku skutečně dorazilo (24 % všech dětí). Zajímavé je, že 58 % dětí považuje komunikaci a osobní schůzku s lidmi, které znají pouze z internetu, za riskantní a nebezpečnou, ale přesto jsou ochotny na schůzku dorazit.

O domluvené schůzce by rodičům řeklo 42 % českých dětí, nejčastěji však děti informují své kamarády – spolužáky, sourozence atd.

Poslední výsledky námi realizovaného výzkumu se vztahují k sextingu. Celkem 7,81 % českých dětí (z toho 47 % chlapců a 53 % dívek) umístilo svou „sexy“ fotografii nebo video, na kterých jsou částečně nebo úplně nazí, na internetu. 12,14 % respondentů (z toho 60 % chlapců a 40 % dívek) tento materiál někomu přes internet nebo mobilní telefon poslalo.

Důvodů, proč k realizaci sextingu děti přistupují, existuje hned několik a nezanedbatelný bude určitě vliv médií. Z odpovědí dotázaných jsme se dozvěděli nejčastěji následující:

- „Nestydím se za sebe.“
- „Chtěl jsem se zalíbit...“
- „Poslal mi taky fotografii.“
- „Aby mi poslala taky.“
- „Bylo to pro přítele...“
- „Bylo to pro moji holku, nikam to nedávala...“
- „Je to můj kluk, tak proč ne?“
- „Chtěl jsem jí ho ukázat...“
- „Byl jsem nadřžený...“
- „Byl to velice dobrý kamarád, než jsem zjistila, že se skrýval pod jiným jménem!“

Za riskantní takové jednání považuje 77,50 % respondentů. U 9,86 % dětí došlo k situaci, že jejich „sexy“ fotografii nebo video (tzn. materiál, na kterém jsou částečně nebo úplně nazí) umístil jejich internetový kamarád či známý na internet.

Sexting považujeme za nebezpečný hned z několika hledisek – obnažené materiály bývají zneužívány sexuálními útočníky k vydírání, oběť bývá také často manipulována, vystavena kyberšikaně atp. Navíc lze do osmnáctého roku věku sexting klasifikovat jako výrobu, přechovávání a šíření dětské pornografie, což je trestný čin.

● 4 DISKUSE A ZÁVĚR

Na základě výše uvedených výsledků výzkumu lze konstatovat, že v prostředí základních a středních škol jsou kyberšikana, sexting, rizikové seznamování českých dětí v prostředí internetu a další související jevy poměrně hojně rozšířeny. V této souvislosti by měly být učiněny kroky k eliminaci daných jevů. Za nejdůležitější opatření považujeme účinnou prevenci. Školy v řadě případů řeší prevenci v oblasti ICT až v situaci, kdy již některý z nebezpečných komunikačních jevů na dané škole probíhá. Děti testují hranice svého chování a často si neuvědomují, že např. kyberšikana může mít velmi vážné následky (v extrémních případech může končit i sebevraždou oběti).

Ideálním způsobem realizace prevence v této oblasti je práce s konkrétními kazuistikami – jejich rozbor a vysvětlení, k čemu v jednotlivých incidentech došlo a jak se děti mohly před nebezpečnými komunikačními jevy chránit či bránit. Prožitek z konkrétního řešení případu pak zanechá v dítěti cennou zkušenost, která se mu vybaví v momentu ohrožení.

Prevence nebezpečných jevů, které jsou spjaté s prostředím internetu a mobilních telefonů, je v české společnosti diskutována už řadu let, a přesto ještě není dostatečně právně ukotvena. Navíc je často podečňována, poněvadž je těžké zachytit a změřit preventivní dopad na daný negativní rizikový jev – „například longitudinální experimentální komparaci výsledků institucí, na kterých prevence probíhá, s těmi, na kterých preventivní program nebyl realizován“ (Kopecký et al., 2014a).

V České republice již existuje celá řada preventivních programů, které tímto způsobem s dítětem pracují. Na národní úrovni spadá prevence v oblasti bezpečného chování na internetu pod oblast prevence kriminality, jež je koordinována Ministerstvem vnitra ČR, a pod oblast prevence rizikového chování, která je koordinována Ministerstvem školství ČR. Dále pak existují různé preventivní programy zaměřené na tuto problematiku, respektive na její dílčí části, např. na kyberšikanu, které jsou realizovány soukromými subjekty i státními institucemi.

Řada významných firem si uvědomuje důležitost preventivních programů zaměřených na uživatele internetových služeb, proto investují finance do realizace zajímavých aktivit zacílených na oblast bezpečného chování na internetu. Za všechny lze uvést projekt Seznam se bezpečně! (Seznam.cz), orientovaný zejména na internetové seznamování a jeho rizika, dále projekt Webrangers (Google.cz), zaměřený na témata spojená s kyberšikanou a kybergroomingem, projekt E-Bezpečí s Vodafonem (Nadace Vodafone/Vodafone) a další.

Komplexní primární preventivní program v oblasti nebezpečných komunikačních praktik (např. kyberšikana, sexting, kybergrooming, kyberstalking, sociální inženýrství aj.) v prostředí informačních a komunikačních technologií

s názvem E-Bezpečí nabízí také Centrum prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, a to v rámci celé České republiky. Jeho prioritou je především přímá edukace ohrožené cílové skupiny, tj. dětí a dospívajících, a osob, které se skupinou pracují, tedy rodiče, učitelé, policisté, zástupci nízkoprahových center... Dále tvorba mediální kampaně k rozšíření povědomí o této problematice a intervence v podobě poradny zahrnující psychologické, sociálněpatologické, pedagogické a právní poradenství.

Nedílnou součástí aktivit Centra PRVoK rovněž představuje realizace národních a regionálních výzkumných programů orientovaných především na žáky základních a středních škol, které jsou uskutečňovány na velkých reprezentativních vzorcích respondentů ze všech krajů České republiky.

Kromě toho lze využít i potenciálu policie, která disponuje pracovníky preventivně-informačních oddělení a preventivně-informačních skupin.

Do prevence je také velmi důležité zapojit rodiče, ti jsou totiž často o rizicích spojených s využíváním internetu informováni daleko méně než jejich děti.

Role autorů: Autor Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D., se podílel na návrhu výzkumu a návrhu designu výzkumu. Provedl dílčí statistické analýzy a podílel se na interpretaci dat. Provedl rešerši literatury a shrnutí souvisejících prací. Oba autoři přispěli ke vzniku článku a schválili konečnou podobu manuskriptu. Autor PhDr. René Szotkowski, Ph.D., se podílel na návrhu výzkumu a návrhu designu výzkumu. Provedl dílčí statistické analýzy a podílel se na interpretaci dat. Oba autoři přispěli ke vzniku článku a schválili konečnou podobu manuskriptu.

Konflikt zájmů: Bez konfliktu zájmů.

The role of the authors: Kamil Kopecký conceived and designed the research study. He performed statistical analyses and participated in the interpretation of the data. He searched the literature and summarised relevant works pertaining to the topic. Both authors were involved in the preparation of the article and approved the final wording of the manuscript.

René Szotkowski conceived and designed the research study. He performed statistical analyses and participated in the interpretation of the data. Both authors were involved in the preparation of the article and approved the final wording of the manuscript.

Conflict of interests: None.

LITERATURA / REFERENCES

- Belsey, B. (2004). *Cyberbullying: „Always on? Always Aware!“* Dostupné z <http://www.cyberbullying.ca>.
- Beran, T. & Li, Q. (2007). The relationship between cyberbullying and school bullying. *Journal of Student Wellbeing*, 1(December), 15–33. Dostupné z <http://www.ojs.unisa.edu.au/index.php/JSW/article/view/172>.
- Berson, I. R. (2003). Grooming cybervictims the psychosocial effects of online exploitation for youth. *Journal of School Violence*, 2(1), 5–18. doi:10.1300/J202v02n01_02.
- Brown, C. F., Demaray, M. K. & Secord, S. M. (2014). Cyber victimization in middle school and relations to social emotional outcomes. *Computers in Human Behavior*, 35, 12–21. doi:10.1016/j.chb.2014.02.014.
- Čechová, D. & Hlistová, E. (2009). Šikanovanie cez internet. *Prevencia*, 58(10).
- Ditch The Label. (2013). *The Annual Cyberbullying Survey*.
- Hinduja, S. & Patchin, J. W. (2008). Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*, 29(2), 129–156. doi:10.1080/01639620701457816
- Hollá, K. (2013). Cyber bullying – inappropriate adolescent behaviour in the 21. *Journal of Interdisciplinary Research*, 40–44.
- Jolicoeur, M. & Zedlewski, E. (2010). *Much ado about sexting*. [S.l.]: National Institute of Justice.
- Kopecký, K. (2012). Sexting among Czech preadolescents and adolescents. *New Educational Review*, 28(2), 39–48. Dostupné z <http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-84864819528&partnerID=tZOTx3y1>.
- Kopecký, K. & Kožíšek, M. (2015). Fenomén sexting v teorii a praxi. *Skauting*, 53(1), 4–7. Dostupné z <http://casopisy.skaut.cz/skauting/678#p4>.
- Kopecký, K., Szotkowski, R. & Krejčí, V. (2012). *Nebezpečí internetové komunikace 3*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Kopecký, K., Szotkowski, R. & Krejčí, V. (2014a). *Nebezpečí internetové komunikace IV*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Kopecký, K., Szotkowski, R. & Krejčí, V. (2014b). *Výzkum rizikového chování slovenských a českých dětí v prostředí internetu 2014*. Olomouc. Dostupné z <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/tiskove-zpravy/914-sedm-z-deseti>.
- Kováčová. (2012). *Kyberšikanovanie ako novodobý fenomén u žiakov stredných škôl – jeho výskyt a prevencia*. Banská Bystrica: Univerzita Matěje Béla.
- O'Connell, R. (2003). Typology of cybersexexploitation and on-line grooming practices. *Director*, 1–22. Dostupné z http://www.jisc.ac.uk/uploaded_documents/lis_PaperJPrice.pdf.
- Ortega, R., Calmaestra, J. & Mechrán, M. y J. (2008). Cyberbullying. *International Journal of Psychology and Psychological Therapy*, 8(2), 183–192. doi:10.1001/jamapediatrics.2013.3343.
- Riebel, J., Jäger, R. S. R. S. & Fischer, U. C. U. (2009). Cyberbullying in Germany – An exploration of prevalence, overlapping with real life bullying and coping strategies. *Psychology Science Quarterly*, 51(3), 298–314. doi:10.1089/109493104323024500.
- Sadhu, J. M. (2012). Sexting: The impact of a cultural phenomenon on psychiatric practice. *Academic Psychiatry*, 36(1), 76–81.
- *Sex and Tech: Results from a Survey of Teens and Young Adults*. (2008).
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S. & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of child psychology and psychiatry, and allied disciplines*, 49(4), 376–85. doi:10.1111/j.1469-7610.2007.01846.x.

- Tomková, J. (2010). *Slovakia national perspectives report for EU Kids Online III. Network*. Dostupné z http://www.zodpovedne.sk/download/SLOVAKIA_NationalPerspectivesReport.pdf.
- Tsitsika, A. K., Janikian, M., Mavromati, F., Tzavela, E. & Consortium, the E. N. A. (2012). *Research on internet addictive behaviours among European adolescents*. Dostupné z <http://www.eunetadb.eu/files/docs/FinalResearchInternet.pdf>.
- Walrave, M., Heirman, W. & Hallam, L. (2014). Under pressure to sext? Applying the theory of planned behaviour to adolescent sexting. *Behaviour & Information Technology*, 33(1), 86–98. doi:10.1080/0144929X.2013.837099.
- Walrave, M., Ponnet, K., Van Ouytsel, J., Van Gool, E., Heirman, W. & Verbeek, A. (2015). Whether or not to engage in sexting: Explaining adolescent sexting behaviour by applying the prototype willingness model. *Telematics and Informatics*. doi:10.1016/j.tele.2015.03.008.
- Ybarra, M. L. & Mitchell, K. J. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: a comparison of associated youth characteristics. *Journal of child psychology and psychiatry, and allied disciplines*, 45(7), 1308–16. doi:10.1111/j.1469-7610.2004.00328.x.
- Ybarra, M. L. & Mitchell, K. J. (2014). „Sexting“ and its relation to sexual activity and sexual risk behavior in a national survey of adolescents. *The Journal of adolescent health?: official publication of the Society for Adolescent Medicine*, 55(6), 757–64. doi:10.1016/j.jadohealth.2014.07.012.

PORUCHY SOCIALIZACE U DĚTÍ A DOSPÍVAJÍCÍCH PREVENCE ŽIVOTNÍCH SELHÁNÍ A KRIZOVÁ INTERVENČE

K N I H Y

Jedlička Richard a kolektiv

Kolektiv renomovaných českých autorů se zaměřil na problematiku výchovy, projevy rizikového chování, zvládání obtížných životních situací a prevenci sociálněpatologických jevů. Tato monografie bude přínosem nejen pro pedagogy a psychology, ale též pro studenty pedagogických a psychologických oborů na vysokých školách. Užitečné informace v ní mohou nalézt rovněž zdravotníci a sociální pracovníci pečující o děti a mládež se speciálními vzdělávacími potřebami.

Grada Publishing, a.s., 17×24 cm | 544 stran | 978-80-247-5447-5 | Katalog. č.: 25066 | 559 Kč

Publikaci si můžete objednat na stránkách www.adiktologie.cz (časopis Adiktologie, online objednávka).

Redakce časopisu Adiktologie, Klinika adiktologie, 1. LF UK v Praze,
Apolinářská 4, 128 00 Praha 2 / e-mail: journal@adiktologie.cz / www.adiktologie.cz